

Silvana BURILOVIĆ CRNOV*

Papa Ivan Pavao II. u misli prvakinje hrvatskoga katoličkoga novinarstva Smiljane Rendić

Pope John Paul II in the Thought of Smiljana Rendić,
a Leading Figure of Croatian Catholic Journalism

Sažetak: Rad istražuje doprinos prve hrvatske katoličke novinarkе Smiljane Rendić promociji misli i poruka pape Ivana Pavla II. u hrvatskome katoličkom tisku i njezinoj rukopisnoj ostavštini. Kontekstualizira događanja u Vatikanu i Papina putovanja te obraćanja vjernicima. Posebnu pozornost posvećuje Papinim susretima s rubnim društvenim skupinama, malenima, djecom, nezaštićenima, bolesnima i ožalošćenima. Rad propituje kronike S. Rendić, ali i analize Papina djelovanja i promišljanja u kojem se ističu Papine proročanske poruke. Osvjetljava iznimnu osjetljivost S. Rendić za novost koja dolazi nenasilnim putem jer je i sama više puta bila žrtva komunističkih progona. Autorica se služi hermeneutskom metodom iščitavanja tekstova u njihovu kontekstu.

Ključne riječi: Ivan Pavao II.; Smiljana Rendić; *Glas Koncila*; papinstvo; papinske kronike; pisma.

Summary: The paper explores the contribution of the first Croatian Catholic female journalist, Smiljana Rendić, to promoting the thoughts and messages of Pope John Paul II in the Croatian Catholic press and her manuscript legacy. It contextualizes events in the Vatican and the Pope's travels and addresses to the faithful. It pays special attention to the Pope's encounters with marginalized social groups, the little ones, children, the unprotected, the sick, and the bereaved. The paper examines the chronicles of S. Rendić and her analyses of the Pope's actions and reflections, highlighting the Pope's prophetic messages. It sheds light on S. Rendić's exceptional sensitivity to the novelty that comes through non-violent means, as she herself was a victim of communist persecution on several occasions. The author uses the hermeneutic method of reading texts in their context.

Keywords: John Paul II; Smiljana Rendić; *Glas Koncila*; papacy; papal chronicles; letters.

* Doc. dr. sc. Silvana Burilović Crnov, Splitsko-makarska nadbiskupija, Poljana kneza Trpimira 7, 21 000 Split, Hrvatska ■ Asst. Prof. Silvana Burilović Crnov, Ph.D., Archdiocese of Split-Makarska, Poljana kneza Trpimira 7, 21000 Split, Croatia ✉ silvana.bcrnov@gmail.com

Uvod

Sveti Ivan Pavao II. (Wadowice, 1920. – Vatikan, 2005.), rođen kao Karol Jozef Wojtyła, papa je koji je obilježio nedavnu povijest čovječanstva. Izabran je za 264. poglavara Katoličke Crkve, a papinsku službu služio je od 1978. do smrti 2005. godine. Poznat je kao »slavenski papa«, »papa milosrđa« i »hodočasnik mira«. U 26 godina svoga pontifikata posjetio je 130 država tijekom više od stotinu svojih apostolskih putovanja. Zalagao se za jedinstvo kršćana i promicao je međureligijski dijalog. Jedan je od velikih državnika 20. stoljeća i duhovni otac međunarodnoga utjecaja. Napisao je 14 enciklika, 11 apostolskih konstitucija, 41 apostolsko pismo, 15 apostolskih pobudnica, 18 motuproprija i više knjiga. Uvelike je pridonio razvoju demokracije i otvorenosti Crkve prema medijima. To je na poseban način ohrabrilo vjernike laike na veći angažman u medijskom djelovanju i približavanju poruka Petrova nasljednika svim ljudima dobre volje. Na hrvatskom jezičnom području u tom vidu istaknula se Smiljana Rendić.

Smiljana Rendić (Split, 1926. – Rijeka, 1994.) hrvatska je katolička novinarka, književnica, vaticanistica, prevoditeljica, polemičarka, judaistica i dugogodišnja suradnica *Glasa Koncila*. Jedina je dobitnica Zlatnoga pera *Glasa Koncila*. Autorica je nekoliko knjiga, stotine objavljenih članaka, a sačuvana je njezina obilna korespondencija s (nad)biskupima, urednicima tiskovina, profesorima teologije, novinarskim kolegama te ostalim crkvenim i svjetovnim osobama. Rendić se koristila različitim pseudonimima, među kojima su najpoznatiji Berith i Vjera Marini, a tekstove je potpisivala i inicijalima, kraticama te punim imenom i prezimenom. Slušajući Radio Vatikan na stranim jezicima i čitajući inozemni tisak, Rendić je s posebnom pozornošću pratila događanja u Vatikanu, Papina putovanja, susrete s rubnim društvenim skupinama i obraćanje vjernicima te je o tome pisala u crkvenim i svjetovnim tiskovinama te u osobnim pismima, koja nisu samo osobna, nego su i odraz njezina originalnoga promišljanja. »Naime, iz pisama doznajemo da joj brojni tekstovi nisu objavljeni iz različitih razloga, od preopširnosti do toga što se nisu uklapali u uredničku politiku.«¹ Dakle u svom pisanju susreće se s cenzurom, ali i autocenzurom.

U ovom radu, na temelju objavljenih tekstova Smiljane Rendić i njezinih pisama koji su važni za ovu tematiku, donesena je njezina misao općenito o papinstvu, Petrovoj vjeri, nazivima za svetoga oca. Kontekstualizirano je njezino tumačenje poruka pape Ivana Pavla II. u *Glasi Koncila* s naglaskom na one poruke odaslane na

¹ S. BURILOVIĆ CRNOV, Kršćanin ne može biti antisemit – doprinos kršćansko-židovskom dijalogu katoličke novinarke Smiljane Rendić, u: *Obnovljeni život* 77(2022.)1, 35–48., ovdje 36. Autorica ovoga članka jedina je do sada znanstveno istraživala život i djelo te katoličke novinarke, čija je pisma prikupila iz različitih arhiva i privatnih zbirki osoba kojima je Rendić slala svoja pisma te iz njezine ostavštine u kojoj se nalazi sva njezina korespondencija, koja je arhivirana u 52 kutije u Arhivu Zagrebačke nadbiskupije. Sva pisma koja spominjemo u ovom članku, autorica članka ima u svom osobnom arhivu u kojem se nalazi više od 500 faksimilnih preslika korespondencije Smiljane Rendić. Vidi: S. BURILOVIĆ CRNOV, *Smiljana Rendić: katolička novinarka i pratiteljica Drugoga vatikanskog sabora*, doktorska disertacija, Split, 2019., 550 str.; S. BURILOVIĆ CRNOV, *Smiljana Rendić – zlatno pero hrvatskoga novinarstva*, Zagreb, 2022.

njegovim apostolskim putovanjima izvan Italije koje su posebno aktualne i danas. Izabrane su samo one kronike za koje sa sigurnošću znamo da ih je Rendić napisala. Analizirane su njezine tvrdnje o Papinim porukama u njezinim pismima. Članak završavamo zaključnim mislima o važnom doprinosu Smiljane Rendić promociji misli i poruka pape Ivana Pavla II. u hrvatskome katoličkom tisku.

1. Općenito o papinstvu (Petrova vjera, patrijarsi istoga i zapada) – »Ti si Krist – Pomazanik, Sin Boga živoga«

Izbor rimskoga prvosvećenika u pravom je smislu riječi veoma važan događaj u Crkvi, koji zaokuplja pozornost ne samo katolika nego i drugih kršćana – a zbog značenja pape kao moralnoga autoriteta – i pozornost cijeloga svijeta. Sredstva društvenoga priopćavanja temeljito prate sva društvena događanja, pa tako i sve promjene u vrhu Crkve. Činjenica je, ipak, da je mnogo toga što je povezano s izborom pape skriveno od očiju javnosti te potiče još veću znatiželju i kod vjernika i kod nevjernika. Širem je krugu ljudi manje poznato kako se izbor pape odvijao tijekom povijesti Crkve. »Konklave, koje su danas postale svojevrсни 'zaštitni znak' izbora pape, nisu se oduvijek primjenjivale prilikom izbora Rimskoga prvosvećenika, a ni kardinali, kojima je danas povjeren izbor pape, nisu oduvijek bili njegovi izbornici. Kad je utemeljio Crkvu, Isus Krist je izabrao Petra za apostolskog prvaka i postavio ga za Vrhovnog pastira čitavog Božjega naroda. Nakon Petrove mučeničke smrti Rimski je Crkva, svjesna svoje važnosti zbog Petrova apostolskog prvenstva, činom izbora Rimskog biskupa izabirala novog poglavara Crkve, kojega se od IV. stoljeća uobičajilo nazivati papom, a u kasnijim vremenima Rimskim prvosvećenikom.«² Rendić je pisala o načinu izbora pape, o tome kako pape izabiru sebi ime, o tome kako je načelno papinska služba doživotna, ali i kako je mogući papin odstup.³

»Svaki put kad papa umire zasja novom snagom stvarnost Crkve, jedine organizacije već dvadeset stoljeća neprekidno prisutne u toku povijesti«⁴, piše Rendić u svom prvom članku koji je objavila u katoličkom tisku u *Glasniku sv. Antuna Padovanskoga* i u kojem govori o smrti pape Ivana XXIII. Odmah u sljedećem broju *Glasnika* započinje objavljivati niz članaka iz povijesti Kristovih namjesnika na Zemlji, nasljednikā apostola Petra. Članci su pisani načinom lakim za čitanje, a istodobno strogim i sigurnim s obzirom na povijesne podatke i teološka tumačenja. Rendić s posebnom ljubavlju više puta spominje naslov *sluga slugu Božjih* što ga je za Kristove namjesnike uzeo papa Grgur Veliki te s tim naslovom i započinje taj niz.⁵

² I. JAKULJ, *Izbor Pape od svetoga Petra do Benedikta XVI.*, Split, 2007., 5. Autor u knjizi donosi pregled povijesti zakonā o izboru pape i povijesti pravnih ustanova koje su s izborom pape tijesno povezane. Tumačeći važeći zakon o izboru pape, upozorava na to da on nije plod samo suvremenih crkvenopravnih postignuća, nego više izraz višestoljetnoga povijesnoga iskustva Crkve.

³ Usp. S. R. (S. RENDIĆ), Hoće li Papa odstupiti iz službe?, u: *Glas Koncila* 31(1992.)45, 4.

⁴ V. MARINI (S. RENDIĆ), Svojim je rukama zagrlio srce svijeta, u: *Glasnik sv. Antuna Padovanskoga* 2(1963.)7, 9.

⁵ V. MARINI (S. RENDIĆ), Ti si Petar: »Sluge slugu Božjih«, u: *Glasnik sv. Antuna Padovanskoga* 2(1963.)8–9, 5–8.

U tim tekstovima dolazi do izražaja njezina crkvenost i odanost papi, Kristovu namjesniku na zemlji. Crkva rođena u znaku Gospodinova križa stajala je uvijek, kaže Rendić, »čvrsta i jasna i sigurna, prisutna i djelotvorna u svakom vremenu, u svakoj borbi čovjeka. Mrzili su je i voljeli, napadali i branili, progonili i štitili: ali nitko u ove dvije tisuće godina u zemljama naše civilizacije nije mogao živjeti kao da nje nema. Uvijek je bila tu, uvijek se s njom moralo računati. Uvijek: i onda kad su gradske općine izdvajale iz poreznih fondova sredstva za gradnju katedrala, i onda kad je carska vlast određivala: *christianos esse non licet* – nije dopušteno biti kršćanin.«⁶ To promišljanje pokazuje kako je svijet S. Rendić obilježen oprječnostima: mržnjom onih koji su Crkvu napadali i progonili (komunista) te ljubavlju vjernika koji su Crkvu branili i štitili. Taj svijet bio je neslobodan, zatvoren u granice zbog komunizma i siromaštva. Rendić svojim promišljanjima nastoji razmatrati za nju jednu od najljepših molitava – molitvu za nasljednika Petra apostola: »Bože, Pastiru i Ravnatelju svih vjernih, pogledaj milostivo na slugu svoga, i daj mu, molimo, da riječju i primjerom koristi onima kojima je pretpostavljen.«⁷ Da bi se ispravno razumjela njezina misao o papi Ivanu Pavlu II., važno je donijeti ono što je pisala o prvom papi, apostolu Petru, čija je vjera, kaže Rendić, prisutna i u kasnijim papama, bilo da je riječ o velikim ili pak nedostojnim ljudima.

Rendić započinje govor o papama s prvim papom Petrom (Šimunom iz Betsaide) i njegovom ispoviješću vjere: »Ti si Krist-Pomazanik, Sin Boga živoga.« (Mt 16, 16) Te riječi »nisu bile intuicija ljubavi, kao u Andrije i Ivana; ni zanosna slutnja prvozvanoga, kao u Filipa; ni potresenost shvaćenoga, kao u Bartolomeja. To su bile riječi čiste, gole vjere. I Bog se zadivio: 'Blago tebi, Simone, sine Jonin.' Bog se zadivio vjeri čovjeka. Bilo je to isto divljenje s kojim je gledao Abrahama, oca vjernih, kako sa svojim djetetom ide da prinese žrtvu.«⁸ Tu se Rendić koristi antropomorfizmom za Boga: divljenje te Šimunovu vjeru uspoređuje s Abrahamovom vjerom, praocem naše vjere. U nastavku pravi razliku između naravne i nadnaravne vjere, one koja polazi od dolje, od čovjeka, i one koja dolazi od gore, milosnoga Božjega dara. Andrijina, Filipova i Bartolomejeva vjera bila je »nagonska«, »naravna«, a Šimunove riječi »prva su ispovijed nadnaravne, milosne vjere.«⁹ Krist je znao da će samo takva vjera izdržati stoljeća, da će i u grijehu izdržati. »Vjeru koja nastane iz slutnje, iz zanosa, iz potresenosti, pa i iz same ljubavi, može uništiti grijeh koji se razvije skretanjem istih osjećaja. K čistoj vjeri duga, k vjeri milosti Božje ni grijeh ni otac grijeha nemaju pristupa. Vjeru Petra Apostola imali su i svi oni koji su poslije njega upravljali Crkvom. Mnogi su bili sveti pred Gospodinom; mnogi su bili veliki među ljudima; neki su bili nesavršeni; neki i nedostojni: ali svi, svi do jednoga, imali su tu čistu, stvaralačku vjeru duga. I u kreposti i u grijehu, i u veličini i u osrednjosti, i u plemenitosti i u nedostojnosti svaki je od njih mogao u svakom času života ponoviti: 'Gospodine, Ti si Krist, Sin Boga živoga'.«¹⁰ Rendić je nadalje istaknula kako je ta vjera toliko dragocjena u očima Božjim da je »zaštićena posebnom molitvom samoga

⁶ V. MARINI (S. RENDIĆ), Ti si Petar: »Sluge slugu Božjih«, 6.

⁷ Isto.

⁸ Isto.

⁹ Isto.

¹⁰ Isto.

Krista: 'Simone, Simone! Evo Sotona je tražio da vas rešeta kao pšenicu; ali ja sam molio za tebe, da izdrži tvoja vjera; i zato, kad se obratiš, utvrđuj braću svoju'. Petar je zatajio u dvorištu velikoga svećenika i, koji put, u maglama i u trnju naših stoljeća; ali molitva Gospodinova bdjela je nad njegovom vjerom, i on je uvijek iznova utvrđivao braću svoju.«¹¹ Tim riječima Rendić govori o ljudskoj grješnosti, ali i o veličini Božje milosti i njegova nauma te očituje svoje veliko poštovanje i pouzdanje u papinsku službu.¹² Te bi misli mogle biti poticaj svim vjernicima danas, i laicima i klericima, koji olako kritiziraju papinsku službu i papu Franju, često izvlačeći njegove riječi iz konteksta.¹³

2. Izbor kardinala Karola Wojtyła za papu – »sunčani papa koji grli mnoštvo«

Smiljana Rendić pisala je o različitim teološkim, etičko-socijalnim, medijskim, književnim i povijesnim temama. Posebna zadaća bila su joj događanja u Vatikanu, Sveta stolica, kao i kronike Papinih putovanja¹⁴, ali i veći dio inozemne kronike.¹⁵ Pratila je pontifikate koncilskih papa Ivana XXIII. i Pavla VI., a potom i pontifikat pape Ivana Pavla II. Rado je to činila i zauzeto donosila u tekstu sve odjeke u tisku do kojih je dolazila, a pratila je francuski dnevnik *Le Monde*, talijanske dnevnike *La Stampa* i *Corriere della sera* te slušala Radio Vatikan na nekoliko jezika.¹⁶ Danas imamo brojne svjetske, ali i hrvatske crkvene tiskovine, radijske i televizijske emisije te internetske stranice koje izvješćuju o Papinim susretima, hodočašćima i audijencijama, odnosno redovito i vjerno prenose Papine poruke i izjave. U vrijeme S. Rendić tu je ulogu u Hrvatskoj obavljao *Glas Koncila*, a ona je bila sukreaatorica lista.

Pontifikat pape Ivana Pavla II. pratila je od njegova izbora za papu 1978. godine do njezine smrti u svibnju 1994. godine. Izborom kardinala Karola Wojtyła za papu bila je iznenađena, kao i brojni novinari koji su očekivali da će papa opet biti Talijan. Međutim vrlo brzo ju je oduševio svojom otvorenošću, na poseban način prema

¹¹ Isto. Rendić navodi Lk 22, 31–32.

¹² Smiljanu Rendić osobito je zabolio raskol između istočne i zapadne Crkve (1054.). Tumači razliku između Patrijarha Istoka i Patrijarha Zapada naglasivši da je primat Patrijarha Istoka primat časti, dok je primat Patrijarha Zapada, Rimskoga Biskupa, primat pune i suverene vlasti koja u stvarima vjere, morala i crkvene discipline obavezuje pod grijeh svakoga pojedinoga katoličkoga biskupa, katoličkoga svećenika i svakoga katoličkoga vjernika. Usp. V. MARINI (S. RENDIĆ), Senzacija bez senzacije, u: *Glasnik sv. Antuna Padovanskoga* 3(1964.)5, 2–3.

¹³ Usp. <https://www.youtube.com/watch?v=6lcD5VOj9yE> (9. 2. 2024.); <https://hkm.hr/glas-istine/publicisticki-tekstovi-hrvatskoga-drustva-katolickih-novinaranekei-primjeri-manipulacije-poruka-i-izjava-pape-franje-u-hrvatskom-medijskom-prostoru-2021-2022/> (9. 2. 2024.).

¹⁴ Urednik Vladimir Pavlinić naručivao je od Rendić kronike papinih putovanja. Usp. Pismo Vladimira Pavlinića Smiljani Rendić, 15. kolovoza 1964., 1.

¹⁵ Usp. Pismo Smiljane Rendić Iliji Martinoviću, 25. travnja 1982., 7. Pisala je sve poljske kronike od početka GK-a već prije pontifikata pape Ivana Pavla II., osim triju kronika što ih je don Živko pisao kad je bio u Poljskoj osobno: o posveti nove crkve u Novoj Huti, o Papi u Poljskoj i o pogrebu kard. Wyszyńskiego. Usp. Pismo Smiljane Rendić Iliji Martinoviću, 5. rujna 1982., 11.

¹⁶ Usp. Pismo Smiljane Rendić Vladimiru Pavliniću, 17. kolovoza 1964., 1.

novinarima, sudjelovanjem na improviziranoj tiskovnoj konferenciji za 1000 novinara iz svih puka i jezika.¹⁷ Njezino oduševljenje Papom izvire iz njezinih kronika koje je pisala za *Glas Koncila*. U svom prvom osvrtu na izbor Pape, u tekstu naslovljenom *Kako je došlo do pape koji nije Talijan*, Rendić piše: »Papa ne iz 'Prvoga', ne ni iz 'Trećega', nego iz 'Drugoga' svijeta. Pape iz drugih zemalja, i to mnoge, osobito u prvom tisućljeću, Crkva i svijet već su vidjeli. Papu iz socijalističke zemlje nikad. Pred tom golemom, neviđenom novošću pala nam je na pamet, odmah u onaj prvi čas, lozinka francuskih kraljeva koji su trajali tisuću godina: 'Sačuvati razbor'.«¹⁸ Naglasak koji je Rendić tada stavila na izbor Karola Wojtyle za papu na neki je način i obilježio pontifikat pape Ivana Pavla II., a to je njegovo zauzimanje za zemlje pod totalitarnim režimima. U spomenutom tekstu Rendić donosi izjave kardinala nakon izlaska iz konklava koje su bile suzdržane i odmjerene.¹⁹ Ono što je često isticala u svojim tekstovima, pa tako i kod izbora toga Pape jest to da u Crkvi nema povijesnih zaokreta, već samo ima kontinuitet jer Crkvu vodi Duh Sveti.

Osobito je se dojmio Papin odnos prema novinarima, njegovo strpljivo odgovaranje na njihova pitanja i poruke koje im je uputio.²⁰ Upozorio je na problem službe izvješćivanja o Crkvi i na problem slobode izvješćivanja i odgovornosti u ostvarivanju te slobode. »Crkvena zbivanja teže shvaćaju nego druga zbivanja oni koji ih promatraju izvan vjerskog gledanja u traženju senzacionalnosti ili padajući u anegdoticu. U nekim analizama problema i nakana crkvenih osoba često postoji opasnost da se nedovoljno istakne ono što je bitno, a to nije političkoga nego duhovnoga reda. Stvari su često jednostavnije nego što ih se zamišlja.«²¹ Te Papine riječi aktualne su i danas kada se u svjetovnim medijima šire brojne dezinformacije o Crkvi i

¹⁷ Usp. Pismo Smiljane Rendić Iliji Martinoviću, 8. svibnja 1982., 2.

¹⁸ SR (S. RENDIĆ), *Kako je došlo do izbora pape koji nije Talijan?*, u: *Glas Koncila* 17(1978.)22, 4. Papa Ivan Pavao II. prvi je papa koji nije Talijan nakon 400 godina. Posljednji papa koji nije bio Talijan bio je Hadrijan VI. iz Nizozemske. Izabran je 1952., a vladao je samo jednu godinu. Radnički je svijet razumio jer je i sam bio svećenik – radnik. Došao je iz komunističke zemlje. Govorio je o antikatehezi ateista kojoj kršćani trebaju odgovoriti djelotvornom katehezi.

¹⁹ Rendić donosi izjave kardinala koji su se nadali da će papa opet biti Talijan. Također donosi i izjave onih koji nisu dijelili to mišljenje (Španjolska, Brazil, Čehoslovačka). Govorilo se da predstoje teški dani za Europu, pa da je potrebno jedno »titansko papinstvo«, papa visokoga formata i krajnje odlučnosti. Takvoga su neki vidjeli u kardinalu Siri, drugi u Banelliu. Spominjalo se u prognozama u novinama prije konklava mnogo imena, ali ne i ime Karola Wojtyle jer se općenito smatralo da i dalje vrijedi načelo istaknuto već poslije smrti Pavla VI., da za papu nije prikladan ni kardinal državljani neke velesile ni kardinal iz neke jako ideologizirane države. Samo jedne jedine novine, *Stampa sera*, spomenule su njegovo ime, ali kratko i kao usput. Tek kad je izabran za Papu počele su kolati informacije da je njegovo ime kružilo među kardinalima, osobito njemačkim. Smatralo se da bi Papa iz »karolinške Europe« (Karlo Veliki obuhvativši granicama svoga carstva stvorio Europu novih naroda u IX. stoljeću: Francuska, Njemačka, Benelux, Italija)... Usp. SR (S. RENDIĆ), *Kako je došlo do izbora pape koji nije Talijan?*, 4.

²⁰ U to vrijeme bila je neka vrsta novinarske dogme da se papa ne može intervjuirati. Prvi novinar koji je uspio intervjuirati jednoga papu bio je Alberto Cavallari iz *Corriere della sera* 1966. godine, ali ni on nije smio postavljati izravna pitanja Pavlu VI., već je s njim razgovarao diskretno usmjerujući razgovor na ono što je želio čuti. Poslije su novinari na isti način razgovarali s Pavlom VI. Rendić zaključuje: »Papa koji je došao iz daleke zemlje... ne samo da silazi među novinare kao papa Luciani, nego i odgovara kao na tiskovnoj konferenciji. Dvadesetprvi listopada 1978. ostat će datum u povijesti ovog zanata.« Th (S. RENDIĆ), *Nečuvana novost – Papa je odgovorio na svako pitanje*, u: *Glas Koncila* 17(1978.)22, 5–6, ovdje 5.

²¹ Isto.

njezinim službenicima.²² Papa je nadalje izrazio nadu da će novinari uvijek naći potrebnu pomoć kod kvalificiranih crkvenih instancija, koje ih moraju prihvaćati poštujući njihova uvjerenja i njihovu profesiju, pružati im prikladnu i objektivnu dokumentaciju, ali im predlagati kršćansku perspektivu koja postavlja činjenice u njihovo pravo značenje za Crkvu i za čovječanstvo. Papine nade nisu se ostvarile ondje gdje su kvalificirane crkvene instancije zatvorene prema novinarima, osobito kad je riječ o katoličkim novinarima.

Papin poziv od samih početaka bio je usmjeren dvosmjerno, i prema crkvenim instancijama i prema novinarima koji izvješćuju o crkvenim događanjima. Važno mu je bilo da se novinari svojom slobodom u izvješćivanju koriste kako bi upućivali sve one koji ih čitaju, gledaju i slušaju na ono što je istinito, pravedno i čisto, dostojno da bude ljubljeno i čašćeno... da se otvore misteriju Boga, koji je blizak svakomu od nas. Pod tim će uvjetima novinarska profesija, zahtjevna i ponekad zavodljiva, biti njihovo zvanje koje će uzdizati duh i srce ljudi dobre volje. To je služba koju Crkva i čovječanstvo cijene. I ti Papini apeli, kao i brojni drugi na koje je Rendić stavila naglasak, aktualni su i danas. Riječ je o apelima koje je upućivao u različitim prigodama, osobito za Svjetski dan sredstava društvenih komunikacija, što je S. Rendić s velikim zanimanjem pratila i donosila za *Glas Koncila*.

Budući da je Rendić pratila brojna Papina apostolska putovanja, ovdje ćemo izvući samo neka kako bi se stekao dojam na koje je Papine poruke stavljala naglasak. Prateći njegov pohod Asizu, ističe da je »prvi znak što ga je dao u Asizu bila molitva«, te dodaje: »S ovim novim papom molitva postaje vijest, i sve postaje vijest, njegov visoki lik sa sjevera i divni italjski krajolik u kojemu se kreće, sve najednom postaje vijest. Kleknuo je u bazilici, spustio lice u otvorene dlanove, vidjela se krunica ovijena oko jedne ruke. Ostao je tako, nepomičan, uronjen u molitvu. I to je nov izraz u kronikama, 'uronjen u molitvu'. O drugim papama najviše što su kroničari znali reći bilo je da su se 'sabrali' u molitvi. O ovom pišu da je 'uronio' i pišu da se 'ne samo iz njegovih riječi nego i iz njegovih gesta prozire granitna čvrstoća njegove vjere.«²³ Rendić je u istom tekstu istaknula da ni jednoga papu ljudi nisu zvali tako toplo *Santita* (Svetosti), ne Vaša Svetosti i ne Sveti Oče. Ljudi su u tom veličanstvenom Papi osjetili neku drugu vrjednotu, nešto sjajnije od očinstva i tako je ostalo sve do kraja pontifikata, zato i jest tako brzo proglašen svetim. Rendić je nadalje podcrtala još dvije misli u navedenom tekstu: način Papina obraćanja vjernicima, naime

²² S tim u vezi spomenut ćemo hvalevrijedan projekt *Kritička analiza dezinformacija o vjerskim temama* koji provode Hrvatsko katoličko sveučilište i partneri Hrvatski katolički radio i Hrvatsko društvo katoličkih novinara. Projekt traje od 1. rujna 2023. do 28. veljače 2025. U proteklom razdoblju objavljeni su u rubrici *Glas istine* na Hrvatskoj katoličkoj mreži brojni tekstovi koji na znanstven, popularan, novinarski način prikazuju i analiziraju dezinformacije o vjerskim temama u svjetovnim medijima. »Metodom činjenične provjere, projektom 'Glas istine – Vox Veritatis' želi se ocjenjivati točnost i utemeljenost izjava, vijesti i objava vezanih za život Katoličke crkve u Hrvatskoj i svijetu kako bi se spriječilo širenje dezinformacija u javnosti, odnosno krivo kontekstualiziranje ili manipuliranje izjavama katoličkih poglavara.« <https://hkm.hr/kategorije/glas-istine/> (4. 7. 2024.)

²³ S. R. (S. RENDIĆ), Pomozi nam, Franjo, približiti Krista našem vremenu, u: *Glas Koncila* 17(1978.)23, 8.; Pravi mir raste na pravdi, u ljubavi i pomirbi, u: *Glas Koncila* 32(1993.)3, 4.

radije kaže »braćo« nego »djeco« i što je na grobu Katarine Sienske, naučiteljice Crkve, rekao riječi kakve nikad nijedan papa nije rekao: »Treba ići, rukom u ruci, s današnjim ženskim svijetom.«²⁴ Dakle Papa se koristi svakom prigodom da bi se približio svomu puku i pokazao mu svoju blizinu u njegovim poteškoćama.

Jedan od naziva koji su mu dale talijanske novine na samom početku pontifikata jest »Papa solare«²⁵ – sunčani papa koji se »grli s mnoštvom«. S. Rendić smatra da su s njim kronike dobile jedan potpuno nov ton, »ton visoke lirike, ovaj 'sunčani papa' čini da i olovo novinskih stupaca postaje pjesma«²⁶. Novinari su ga oslovljavali i »papa s granice«, »papa iz daleke zemlje«, a on sam je isticao da je rimski biskup, što se S. Rendić osobito svidjelo jer to osvjetljava – kako kaže – »otajstvene rimske kori-jene papinstva.«²⁷

3. Kronike Papinih putovanja i Papini apeli: »Ostavio je radost da čuva nadu.«

Papa Ivan Pavao II. u svom je dugogodišnjem pontifikatu (1978. – 2005.) posjetio 130 država u svojih više od stotinu službenih međunarodnih pohoda. Proputovao je 1,2 milijuna kilometara. Obišao je zemaljsku kuglu oko 30 puta. Posjetio je oko 850 gradova. Prvi je papa koji je posjetio gradove Azije, Afrike i Južne Amerike. Smiljana Rendić pratila je Papina apostolska putovanja, i ona po Italiji²⁸ i ona izvan nje, diljem svijeta²⁹, primjerice u Latinsku Ameriku³⁰, Tursku³¹, Francusku³², Brazil³³, Njemačku³⁴, Češku i Slovačku³⁵, Poljsku³⁶, Albaniju³⁷, Litvu³⁸, Baltik³⁹ i dr. U tim papinskim kroni-

²⁴ Isto.

²⁵ S. R. (S. RENDIĆ), Balet oko »Sunčanog pape«, u: *Glas Koncila* 17(1978.)24, 3.

²⁶ Isto.

²⁷ Papa kao rimski biskup obilazi rimske župe. S. R. (S. RENDIĆ), Papa obilazi i župe, u: *Glas Koncila* 17(1978.)25, 8.

²⁸ Primjerice Smiljana Rendić piše o Papinu 102. putovanju po Italiji. Vidi: S. RENDIĆ, Papin pohod Furlaniji – Julijskoj krajini, u: *Glas Koncila* 31(1992.)19, 1., 4., 10.

²⁹ Uz Smiljanu Rendić kronike za *Glas Koncila* o Papinim apostolskim putovanjima pisali su još i članovi uredništva: Živko Kustić, Ivan Miklenić, Luka Depolo, Mijo Gabrić i dr. Većina kronika od početka 80-ih do sredine 90-ih godina prošloga stoljeća nije potpisana pa se smatra djelom urednika, uredništva.

³⁰ S. RENDIĆ, Papa u Latinskoj Americi, u: *Glas Koncila* 18(1979.)3, 3., 5–6.

³¹ S. R. (S. RENDIĆ), Veliki korak na putu ponovnog približavanja katolika i pravoslavnih, u: *Glas Koncila* 18(1979.)25, 6–8.

³² S. R. (S. RENDIĆ), Papa u Parizu, u: *Glas Koncila* 19(1980.)12, 1., 3., 5–8.

³³ S. R. (S. RENDIĆ), Papa Ivan Pavao II. u Brazilu. »Gdje manjka pravde, društvo je iznutra ugroženo«, u: *Glas Koncila* 19(1980.)14, 5–7., 13–14.

³⁴ SR (S. RENDIĆ), U zemlji koja je dala prinos baštini Crkve i čovječanstva, u: *Glas Koncila* 19(1980.)23, 1., 3., 5.

³⁵ S. R. (S. RENDIĆ), Hvala za vjernost Kristu, Crkvi i narodu, u: *Glas Koncila* 29(1990.)17, 1., 4., 6.

³⁶ S. RENDIĆ, Papa u Poljskoj. Država mora biti ideološki neutralna, u: *Glas Koncila* 30(1991.)24., 1., 4–5.

³⁷ S. R. (S. RENDIĆ), »Albanijo, napreduj hrabro stazom slobode i solidarnosti«, u: *Glas Koncila* 32(1993.)18, 1., 8.

³⁸ S. R. (S. RENDIĆ), Nadvladati napast i laicizma i klerikalizma, u: *Glas Koncila* 32(1993.)37, 1–2, 4.

³⁹ S. R. (S. RENDIĆ), Oslobođenje pa pomirba, u: *Glas Koncila* 32(1993.)38, 1–2, 4.

kama opisuje svaki dan i svaki detalj, Papine važne susrete, gradove u koje dolazi, crkve u koje ulazi, donosi Papine govore i poruke koje su mnoge aktualne i danas. Papa se od početka svoga pontifikata usmjerio prema kulturi života iako je tu sintagmu osmislio tek 1993. godine na svom putovanju u SAD. Papini apeli obiteljima da poštuju instituciju nerazrješivosti braka i otvorenost životu te zaštitu života od začeca do prirodne smrti prisutni su u svakom njegovu pohodu i poruci. Ovdje bismo istaknuli one poruke odaslane u Njemačkoj još davne 1980. godine. Upozorava ih da se ne može *ni živjeti ni umrijeti na pokus*.⁴⁰ Ta poruka osobito je aktualna danas u Njemačkoj kada su žustre rasprave o ozakonjenju eutanazije⁴¹, ali i u drugim europskim državama, primjerice u Francuskoj, čija vlada želi pobačaj učiniti ustavnim pravom.⁴²

Važno je istaknuti da papa Ivan Pavao II. na svojim putovanjima, u svojim porukama, propovijedima promiče nauk Drugoga vatikanskoga koncila. Na svojim brojnim međunarodnim putovanjima Papa je uvijek imao i jedan susret s predstavnicima drugih religija. Na tim je susretima uvijek održao poseban govor⁴³, a u njemu je naglašavao potrebu uzajamnoga dijaloga, promicanje zajedničkih vrijednosti i zajedničku zauzetost na društvenom području za dobro čovječanstva.⁴⁴ Smiljana Rendić pratila je za *Glas Koncila* prvi i povijesni međureligijski susret u Asizu 27. listopada 1986. godine koji je inicirao papa Ivan Pavao II.⁴⁵ Susret je bio na tragu otvorenosti koju je Katolička Crkva zauzela na Koncilu, a poseban poticaj za pokretanje međureligijskoga molitvenoga susreta bila je *Deklaracija o odnosima Crkve prema nekršćanskim religijama*. Tu treba pribrojiti i apostolska putovanja postkoncilskih papa u nekršćanske zemlje, osobito Ivana Pavla II. u Tursku (1979.)⁴⁶, Maroko (1985.)⁴⁷ te posjet sinagogi u Rimu (1986.)⁴⁸. Odjeci susreta u Asizu veliki su i među

⁴⁰ SR (S. RENDIĆ), U zemlji koja je dala prinos baštini Crkve i čovječanstva, u: *Glas Koncila* 19(1980.)23, 1., 3., 5., ovdje 3.

⁴¹ Usp. <https://www.katholisch.de/artikel/47253-papstbotschafter-sieht-biblisches-bild-vom-menschen-in-gefahr> (2. 10. 2024.).

⁴² <https://ika.hkm.hr/crkva-u-svijetu/papinska-akademija-za-zivot-o-uvrstavanju-pobacaja-u-francuski-ustav-ne-smije-postojati-pravo-na-oduzimanje-ljudskog-zivota/> (11. 3. 2024.).

⁴³ Govori su dostupni na internetskoj stranici Vatikana: www.vatican.va, u direktoriju apostolskih putovanja pape Ivana Pavla II.: http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/index_it.htm. (5. ožujka 2024.).

⁴⁴ B. NAGY, Papa Ivan Pavao II. na velikim međureligijskim skupovima, u: *Obnovljeni život* 69(2014.)2, 221–230. Iz bogate i široke djelatnosti Ivana Pavla II. na području međureligijskoga dijaloga autor je u članku izdvojio tri velika događaja koji su na poseban način označili međureligijski dijalog u pontifikatu pape Ivana Pavla II. To su bili međureligijski susreti u Asizu 1986. godine, u Rimu 1999. i ponovno u Asizu 2002.

⁴⁵ S. R. (S. RENDIĆ), »Prvo poglavlje povijesti uzvišene utopije«, u: *Glas Koncila* 25(1986.)45., 1., 3., 5–6.

⁴⁶ Pišući o Papinu posjetu Turskoj 1979. godine, prvom njegovu posjetu zemlji s gotovo stopostotnim (98 %) muslimanskim stanovništvom, Rendić je istaknula da je to prvi put da rimski biskup sudjeluje u liturgiji jednoga carigradskoga patrijarha i da pjeva latinski Očenaš u spomenutoj liturgiji. Usp. S. R. (S. RENDIĆ), Veliki korak na putu ponovnog približavanja katolika i pravoslavnih, u: *Glas Koncila* 18(1979.)25, 6–8.

⁴⁷ O tome je Papinu pohodu donesena nepotpisana kronika u *Glasi Koncila*. Vidi: Papin zagrljaj s izravnim potomkom proroka Muhameda, u: *Glas Koncila* 24(1985.)35, 1., 3–4.

⁴⁸ O tom Papinu pohodu rimskoj sinagogi Rendić piše za *Glas Koncila* te je u tekstu naglasila Papine riječi da nije dovoljno sjećati se holokausta jer u naše vrijeme, nažalost, ima mnogo novih očitovanja antisemitizma, ksenofobije, rasne mržnje, što su bili sjemenje onih užasnih zločina. »Želeći učvršćenje dobrih odnosa među katoličkom i židovskom zajednicom, kako bi one zajedno djelovale u sprečavanju

katolicima i kršćanima, i među vjernicima drugih religijskih tradicija, ali i među onima koji ne vjeruju jer su u susretu vidjeli pozitivan doprinos religija za mir u svijetu. Dakako, bilo je i kritika, osobito od konzervativnih katolika, ali i među evanđeličkim protestantima iz straha da ne dođe do banaliziranja kršćanske vjere te da se ne upadne u neku vrstu relativizma ili u sinkretizam. No unatoč kritikama sličan međureligijski susret ponovio se u Asizu još četiri puta.⁴⁹ S posebnom je pozornošću Rendić pratila Papine susrete sa Židovima jer je veoma voljela židovski narod. U tim susretima s predstavnicima drugih religija Papa ističe da religije moraju moliti za mir, ali mogu nadasve »stvarati stav, ozračje, načela i uvjerenja, sve ono što se može učiniti duhovnim oružjem jer drugoga mi nemamo. A to oružje, ta sredstva imaju također svoju snagu, imaju svoje bogatstvo, možda i dublje nego što bi se činilo.«⁵⁰ Isto su naglašavali i papa Benedikt XVI. i papa Franjo. Posljednji tekst koji je objavila prije smrti bio je o komemoraciji holokausta u Vatikanu o 50. obljetnici holokausta⁵¹ kojoj je nazočio papa Ivan Pavao II., koji je hodočastio u Auschwitz i u Dachau te pohodio rimsku sinagogu.

Rendić je pokazala iznimnu osjetljivost za novost koja dolazi nenasilnim putem jer je i sama više puta bila žrtva komunističkih progona. Papa Ivan Pavao II., kao čovjek koji je osobno iskusio nečovječnost totalitarnoga sustava, svoj je pontifikat prožeo idejom ljudskih prava, koja su bila poticaj za borbu u Češkoj, kao i u drugim zemljama diljem svijeta⁵², osobito onima pod komunističkom čizmom.⁵³ Papa je u

takvih groznih opačina, Papa je pripomenuo da su veze kršćana i Židova u prošlosti nadahnule djela hrabre solidarnosti: u doba Šoaha mnogi su se kršćani, zajedno sa svojim pastirima, zauzeli za pomoć svojoj židovskoj braći i sestrama, pa i po cijenu vlastitog života. Pred pogibeljima što prijete sinovima i kćerima ovog naraštaja, dodao je Papa, kršćani i Židovi imaju mnogo ponuditi svijetu koji naporno nastoji razlikovati dobro od zla.« S. R. (S. RENDIĆ), Susret koji se dugovao Tradiciji, u: *Glas Koncila* 25(1986.)18, 3.

⁴⁹ Povod susretu 1993. godine bila je molitva za mir zbog rata u bivšoj Jugoslaviji. Godine 2002. povod je bila međunarodna napetost nakon atentata u New Yorku. Papa Benedikt XVI. sazvao je 2011. godine susret obilježavajući spomen na 25 godina od prvoga susreta, a 2016. održan je susret s naglaskom na molitvu za mir na Bliskom istoku, za izbjeglice i one koji pate zbog globalnoga siromaštva. Teološki temelji međureligijske molitve u duhu Asiza: polazišno je to da svaki čovjek i svi narodi imaju svoj izvor, smisao i svoje konačno dovršenje u Bogu te da je svaki čovjek stvoren na sliku Božju. Međureligijska molitva za mir »u duhu Asiza« aktualna je jer vjernici imaju posebnu odgovornost prema svijetu i čovječanstvu. Vidi više: T. KOVAČ, Međureligijski i međukulturalni dijalog u naučavanju Katoličke Crkve, u: A. POLEGUBIĆ (ur.), *Crkva u međukulturalnoj i međureligijskoj Bosni i Hercegovini*, Sarajevo, 2018.

⁵⁰ S. R. (S. RENDIĆ), Susret koji se dugovao Tradiciji, 3.

⁵¹ S. R. (S. RENDIĆ), Komemoracija holokausta u Vatikanu, u: *Glas Koncila* 33(1994.)16, 4.

⁵² Primjerice u Papinu posjetu Kolumbiji naglašen je govor o ljudskim pravima. Vidi: Bog je jamac ljudskih prava, u: *Glas Koncila* 25(1986.)29, 1., 5.

⁵³ Da posjeti papa poboljšavaju stanje ljudskih prava u zemljama koje posjete, pokazalo je empirijsko istraživanje čije su rezultate u ponedjeljak 11. ožujka 2024. objavili hamburški pravnik Jerg Gutmann i njegov briselski kolega Marek Endrich, izvijestila je KNA. Kao primjer istraživački tim naveo je posjete Ivana Pavla II. (1978. – 2005.) Filipinima i Kubi. Prije puta na Kubu 1998. Katolička Crkva sastavila je popis političkih zatvorenika koje treba osloboditi. Otprilike polovica zatočenika puštena je prije ili nedugo nakon posjeta. Čak i prije Papinih posjeta 2012. i 2015. godine kubanska je vlada pustila oko 3000 zatvorenika, nakon što su posjeti javno najavljeni. <https://www.katholisch.de/artikel/51772-studie-papstbesuche-verbessern-menschenrechtslage-im-zieland> (12. 3. 2024.).

svom obraćanju češkom i slovačkom narodu naglasio da je Crkva čuvarica i braniteljica slobode, a Drugi vatikanski koncil istaknuo je pravo na slobodu. Nema kulture bez slobode, a kultura jača smisao za slobodu i duhovni identitet naroda. Rendić ističe da je tada prvi put jedan papa s poštovanjem spomenuo magistra Jana Husa, kojega Česi smatraju velikim graditeljem svoje kulture, tragičnim reformatorom iz XIV./XV. stoljeća koji je spaljen na lomači 1415. godine. Rendić donosi Papine ohrabrujuće poruke češkomu narodu (poput one u hrvatskom Solinu: »Ne bojte se!«), a citirajući novinara s vatikanskoga radija kaže: »(...) ostavio je radost da čuva nadu.«⁵⁴ Ta misao mogla bi biti zajednički nazivnik Papinih pohoda ispaćenim zemljama i narodima. Ono što posebno ističe u Papinim kronikama jest da Papa razumije radnike jer je i sam bio radnik, što je blizak onima na marginama društva.

Govoreći o Papinu sedmom apostolskom putu u najveću katoličku zemlju na svijetu – Brazil, Rendić piše da se brazilski način ostvarivanja evanđelja, ugrađivanja Crkve u patnju naroda očituje u branjenju siromaha.⁵⁵ U tekstu hvali brazilsku Crkvu kao uzor cijeloj Latinskoj Americi. Hvali biskupe što su rasprodali sve da bi podijelili siromasima. Hvali Crkvu što nije više »klerikalna« i što je laik aktivan član Božjega naroda. Za Rendića to znači da vjernik laik sada ima više od nekadašnja četiri položaja: stajati pri slušanju evanđelja, sjediti pri slušanju propovijedi, klečati pri podizanju, vaditi novčanik pri skupljanju milodara. Rendić je u tekstu naglasila Papin poziv u Meksiku u siječnju 1979. na važnost socijalnoga nauka Crkve, nauka koji je u vrludanju postkoncilskih godina bio toliko zanemaren da su neki tvrdili da on i »ne postoji«. Papa traži od brazilskih uglednika reforme koje teže k izgradnji pravednijega društva. Papa se uvijek zalagao za prava radnika, pa tako i onih u Brazilu, što je narod s klicanjima pozdravljao.

U tekstu *Gdje su granice crkvene nepogrešivosti?* Rendić je pohvalila zauzetost pape Ivana Pavla II. da se revidira proces, osuda Galileu te je istaknula da je prvi put da je jedan papa to javno i izričito izrekao. Rendić svoju crkvenost očituje i u riječima: »Najavljena revizija Galileove osude bit će definitivno razjašnjenje i ispravak jedne povijesne pogreške, ispravak za kakve je Crkva sposobna u razvitku i sazrijevanju svojih vjekova.«⁵⁶

⁵⁴ S. R. (S. RENDIĆ), Hvala za vjernost Kristu, Crkvi i narodu, u: *Glas Koncila* 29(1990.)17, 1, 6, ovdje 6. Rendić piše o povijesnom apostolskom pohodu jednoga pape Češkoj i Slovačkoj Federalnoj Republici, četiri mjeseca nakon oslobođenja Čehoslovačke od četrdesetogodišnjega komunističkoga terora. »U zemlju koju je razorila ideologija mržnje stiže poruka ljubavi, u zemlju koju su razorile vlade neznalica stiže simbol mudrosti, u zemlju koju je sve donedavna razarala ideja suprotstavljanja i podjele svijeta stiže vjesnik mira, dijaloga, uzajamne strpljivosti i snošljivosti, poštovanja i razumijevanja, koji nam govori o bratskom jedinstvu u različitosti«, kazao je predsjednik Havel o Papinu dolasku u spomenutu zemlju.

⁵⁵ S. R. (S. RENDIĆ), Ivan Pavao II. u Brazilu. »Gdje manjka pravde, društvo je iznutra ugroženo«, u: *Glas Koncila* 19(1980.)14, 5–7., 13–14. Usp. S. R. (S. RENDIĆ), Ivan Pavao II. u Brazilu (III.). Siromah se ne smije pomiriti s bijedom, u: *Glas Koncila* 19(1980.)15, 5–7., 12., 14.

⁵⁶ S. R. (S. RENDIĆ), Gdje su granice crkvene nepogrešivosti?, u: *Glas Koncila* 18(1979.)24, 3–4, ovdje 4. Rendić je pisala o krivovjerjima s kojima se Crkva borila na različite načine, pa i na one pogriješne, kao što je paljenje na lomači. Više vidi: S. RENDIĆ, Krivovjerci i inkvizitori kroz stoljeća, u: *Kovčeg* (1980.)14, 12–59.

Osim Papinih kronika, Rendić je pisala o diplomaciji Svete stolice koja je starija od vatikanske države.⁵⁷ Jedan od prioriteta Svete stolice u međunarodnoj zajednici jest promicati mir. Na čelu s papom Ivanom Pavlom II. Sveta stolica zauzimala se za mirno rješenje sukoba nastalih i pri urušavanju Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Na početku je smatrala da bi tome mogla pridonijeti promjena ustroja SFRJ-a u konfederalnu državu. Ta je zamisao ubrzo nestala pred brutalnim nasiljem Jugoslaven-ske narodne armije i pobunjenih Srba, koje je izdašno pomagala Republika Srbija. Sveta stolica postala je svjesna da bi priznanje neovisnosti Republike Hrvatske moglo zaustaviti tragičan rat koji je prouzročio brojne ljudske žrtve i velika materijalna razaranja. Sveta stolica priznala je Hrvatsku 13. siječnja 1992. godine, dva dana prije zemalja Europske unije.⁵⁸ Rendić je pisala o Papinim apelima za pomoć Hrvatskoj i BiH u jeku rata na ovim prostorima.⁵⁹ Također je pisala o Papinim susretima s hrvatskim hodočasnicima i porukama koje im je upućivao. Tako primjerice Papa primivši 22. ožujka 1989. godine mlade hrvatske hodočasnike kaže: »Srdačno pozdravljam mlade hrvatske hodočasnike iz Zagreba, koji su donijeli Višeslavov križ i pralik Gospe Velikog Zavjeta. Ovi povijesni simboli Crkve u Hrvata, koji će trajno stajati u kapeli Doma hrvatskih hodočasnika u Rimu, svjedoče o stoljetnoj kršćanskoj vjeri i pobožnosti vašega naroda blaženoj Djevici Mariji. Neka Gospa bude zvijezda vodilja vašega života. Vama i svima vašima podjeljujem svoj apostolski blagoslov. Hvaljen Isus i Marija.«⁶⁰

Rendić se bavi i pitanjem: Kako teku procesi beatifikacije?⁶¹ U pozadini je pitanja proces beatifikacije dvojice papa, Pija XII. i Ivana XXIII., ali tekst je aktualan nama danas kad isto pitanje postavljamo o 25. obljetnici proglašenja blaženim kardinala Alojzija Stepinca. Također piše o tome hoće li Papa odstupiti iz službe?⁶² Nije smatrala izglednim da papa Ivan Pavao II. odstupi iz službe kad je sam često i uporno govorio o početku trećega tisućljeća kršćanstva, koje se tada približavalo.

Godinu prije nego je umrla, dakle 1993. godine, u *Glasu Koncila* piše da pontifikat pape Ivana Pavla II. donosi »silnu, sunčanu energiju vjere, molitve, misli i truda s kojom je Papa Wojtyła uzdigao glavu Crkvi, pokrenuo nadu u svojoj domovini Poljskoj i zatim u cijeloj komunističkoj pustinji Istočne i Srednje Europe, pridonio padu Berlinskog zida, Zida sramote, započeo novi razgib okovane i skamenjene povijesti onim svojim slavnim usklikom na dan svečanog početka svoga pontifikata pred vaticanskom bazilikom Petra Apostola: 'Ne bojte se!'«⁶³

⁵⁷ S. R. (S. RENDIĆ), Diplomacija starija od države, u: *Glas Koncila* 25(1986.)46, 2.

⁵⁸ <https://mrezerijeci.com/svecano-obiljezena-25-obljetnica-pastoralnog-pohoda-pape-ivana-pavla-ii-splitu-i-solinu/> (26. 2. 2024.). Nadbiskup Nikola Eterović, apostolski nuncij u Njemačkoj, održao je predavanje *Ivan Pavao II. i priznanje Hrvatske* na dvodnevnom Međunarodnom znanstvenom skupu koji je upriličen 5. i 6. listopada u Solinu u povodu 25. obljetnice pastoralnoga pohoda svetoga pape Ivana Pavla II. Solinu i Splitu.

⁵⁹ S. R. (S. RENDIĆ), Za novo društvo u službi čovjeka, u: *Glas Koncila* 30(1991.)46, 5.; S. R. (S. RENDIĆ), Kakva mora biti Crkva za novu evangelizaciju?, u: *Glas Koncila* 30(1991.)50, 1, 4.

⁶⁰ Papa među hrvatskim svetim znakovima, u: *Glas Koncila* 28(1989.)15, 1.

⁶¹ S. RENDIĆ, Kako teku procesi beatifikacije?, u: *Glas Koncila* 31(1992.)22, 4.

⁶² S. R. (S. RENDIĆ), Hoće li Papa odstupiti iz službe?, u: *Glas Koncila* 31(1992.)45, 4.

⁶³ S. RENDIĆ, Tališta svih krivovjerna, u: *Glas Koncila* 32(1993.)21, 13.

4. Neke zamjerke S. Rendić na Papin pontifikat

Iz tekstova S. Rendić iščitava se svojevrsna odanost autoritetu, roditeljskomu, profesorskomu, crkvenomu, ali ne u smislu slijepe poslušnosti, nego poštovanja drugih. Međutim, iako je snažna njezina želja za hijerarhijskim uređenjem i obitelji i crkvene zajednice, nije se libila otvoreno reći i kritizirati one koji su imali moć, vlast i poziciju. Papu Ivana Pavla II. Rendić je izrazito cijenila, ali mu je i zamjerala neke tvrdnje poput one da ljudska prava izviru iz evanđelja.⁶⁴ Zamjerala mu je da na teološkim katedrama nije zaustavio širenje heterodoksije,⁶⁵ da se formalno pozivao na Koncil⁶⁶, da je od svoje domovine Poljske napravio teološku, a od nacionalnosti metafizičku kategoriju⁶⁷, da sv. Ćirila i Metoda nije trebao imenovati suzaštitnicima *Europe*⁶⁸. O tome nije pisala u tekstovima za objavu, već u pismima koja je slala onodobnim istaknutim crkvenim, književnim i novinarskim perima u Hrvatskoj, poput svećenika don Živka Kustića⁶⁹, don Luke Depola⁷⁰ i vlč. Ilije Martinovića⁷¹ i vjernika laika, primjerice profesora Radovana Grgeca⁷². Analizirat ćemo navedene primjere.

⁶⁴ Usp. Pismo Smiljane Rendić Iliji Martinoviću, 10. kolovoza 1982.

⁶⁵ Usp. Pismo Smiljane Rendić Živku Kustiću, 22. prosinca 1972.; S. RENDIĆ, *Mon Église (o koncilu)...*, u: *Marulić* 35(2002.)4, 764–781.

⁶⁶ *Isto*.

⁶⁷ Usp. Pismo Smiljane Rendić Iliji Martinoviću, 8. svibnja 1982., 3.

⁶⁸ Usp. Pismo Smiljane Rendić Živku Kustiću 18. ožujka 1982., 7–8.

⁶⁹ Don Živko Kustić (1930. – 2014.), svećenik grkokatoličke Križevačke biskupije, od 1963. do 1972. bio je pokretač, novinar, reporter i kolumnist *Glasa Koncila*. Glavni urednik *Glasa Koncila* bio je od 1972. do 1983., a glavni i odgovorni urednik od 1983. do 1990. godine. Od 1991. do 1993. djelovao je kao urednik lista *Živa zajednica* za iseljene hrvatske vjernike u Njemačkoj. Od studenoga 1993. do listopada 1998. bio je pokretač i glavni urednik Informativne katoličke agencije – Zagreb (IKA). Sve vrijeme javljao se kao komentator, kolumnist i autor feljtona *Pismo seoskoga župnika u Glasu Koncila*, bio je pokretač i suradnik *Maloga koncila* te kolumnist *Globusa* i *Jutarnjega lista*. Objavio je brojne katehetske priručnike: *Velike religije svijeta*, *Domagoj – misni ključ vjerovanja*, *Mali ključ Biblije*, *Mali ključ povijesti Crkve u Hrvata*, *Tomica i njegova pisma*, *Mač duha*, *Svadbena ruho*, *Hoćeš li se krstiti?*, *Bog za odrasle*, *Abeceda biblijske vjere* i druge. Autor je djela *Hrvatska – mit ili misterij?* i romana: *Zaljubljeni robovi* i *Denis, dječak u prozoru*. Pisac je scenarija za više filmova te autor popularnih publikacija o kardinalu Alojziju Stepincu, o. Anti Antiću, o. Maksimilijanu Kolbeu. Usp. <https://hkm.hr/vjera/don-zivko-kustic-legenda-hrvatskog-katolickog-novinarstva-ali-i-otac-djed-i-pradjed/> (5. 7. 2024.).

⁷⁰ Don Luka Depolo (1942. – 1998.), svećenik Dubrovačke biskupije koji je pastoralno djelovao u Zagrebu, glavni urednik *Maloga koncila* – *Maka* od 1974. godine, član uredništva *Glasa Koncila*, suradnik i urednik mnogih vjerskih emisija na radijskim postajama te pokretač *makovskih* inicijativa u domovini i dijaspori. Autor je brojnih knjiga, od kojih su najpoznatije *Gorući grm*, *Bog te ljubi*, *Isus s bombonima*, *To je dar*, *Ti znaš najbolje* i *Počinak u riječi*. Ostao je zapamćen kao dušobrižnik, kateheta, tješitelj bolesnih i umirućih, vrstan publicist i promicatelj dobra. Usp. <https://ika.hkm.hr/novosti/umro-je-don-luka-depolo/> (5. 7. 2024.).

⁷¹ Vlč. Ilija Martinović (1940. – 1998.), svećenik Đakovačko-srijemske biskupije, isticao se revnim pastoralnim radom, a bavio se istraživanjem povijesti Đakovačko-srijemske biskupije te je o tome objavio niz znanstvenih članaka. <https://ika.hkm.hr/novosti/umro-zupnik-ilija-martinovic/> (5. 7. 2024.). Martinović je S. Rendić slao brojne pakete knjiga na različitim jezicima od molitvenika do znanstvenih studija. Usp. Pismo Ilije Martinovića Smiljani Rendić, 25. kolovoza 1982., 1.

⁷² Radovan Grgec (1929. – 2007.), hrvatski katolički publicist, pjesnik i prevoditelj. Diplomirao je romanistiku na Filozofskom fakultetu u Zagrebu (1956.). Dugogodišnji urednik i upravitelj Društva sv. Jeronima (Društva sv. Ćirila i Metoda), glavni urednik časopisa *Marulić* i kalendara *Danice*. Istaknut je katolički laik te član četiriju vijeća Biskupske konferencije i Europskoga foruma katoličkoga laikata

U prethodnom poglavlju spomenuli smo kako je pozitivno pisala o tome što se papa Ivan Pavao II. zalagao za ljudska prava. U pismima se kritički osvrće na Papino isticanje da ljudska prava izviru iz evanđelja. Rendić tumači da nauka o ljudskim pravima raste iz filozofije prosvjetiteljstva, odnosno racionalizma XVII. stoljeća. Rendić piše da je kardinal Wyszynski na Drugom vatikanskom koncilu rekao da Katolička Crkva raste iz triju idejnih sklopova koje je uspjela u sebi sintetizirati: *Svetoga pisma*, rimskoga prava i temeljnih načela od 1789. godine. Na to se nadovezuje: »A papa Wojtyła opetuje Urbi et orbi da prava čovjeka rastu iz Evanđelja. Ma nije nego! Nauka o ljudskim pravima raste iz filozofije prosvjetiteljstva i još prije toga racionalizma XVII. stoljeća, koje je filozofije Crkva furiozno pobijala dok nisu preplavile svijet unatoč njezinim anatemama. Deklaraciju prava OUN o pravima čovjeka nije napisao nijedan Papa i nijedan katolički teolog, nego Rene Cassin, visoki dostojanstvenik francuske masonerije! Samo što Papa Wojtyła neće o tome nikad ni pisnuti, nego švindla da ljudska prava rastu iz Evanđelja – i svijet mu vjeruje, ili se barem ljubezno pravi da vjeruje, jer Papa je ipak najveći moralni autoritet na svijetu, pa njegovo zagovaranje ljudskih prava može možda nešto i pomoći. Ali kad kakav dijalogalno raspoloženi teolog pokuša, na primjer u Francuskoj, tumačiti Velikom Meštru Velikog Orijenta da je sad došlo vrijeme i za dijalog između Crkve i Slobodnog Zidarstva, budući da se mnogo toga promijenilo itd. – dobije ovakav odgovor (objavljen u Mondeu): 'Naše se ideje nisu promijenile, nego vaša Crkva danas zastupa ona načela zbog kojih je nas anatemizirala.' – Eto, toliko o tome. Meni je svaka mistifikacija ružna, a osobito kad je papinska.«⁷³

S. Rendić bila je protiv inkvizicijskih načina borbe protiv krivovjerja, ali je tražila od crkvenoga učiteljstva jasnoću u naučavanju katoličkoga nauka. U pismu Radovanu Grgecu 1987. godine piše da je od pape Ivana Pavla II. očekivala da u vrhovno crkveno učiteljstvo vrati jasnoću katoličkoga suda. Iako izlaže autentičan crkveni nauk, kaže Rendić, ipak je ostavio na teološkim katedrama »one iste teologe koji su poslije Koncila i pozivajući se na Koncil razorili gotovo sve katoličke sigurnosti, i koji su pod novim pontifikatom postali samo manje glasnicima«.⁷⁴ Rendić se ovdje, kao i na brojnim drugim mjestima obrušava na nositelje koncilske obnove koji, po njezinu sudu, to zapravo nisu. Tvrdi da su svi pape propovijedali pravi katolički nauk, ali su širenje heterodoksija zaustavili samo oni koji su ih imali hrabrosti jasno i glasno kanonski osuditi.⁷⁵ »Prijašnji Pape i prijašnji Koncili nisu se ograničavali samo na to

(1970. – 1979.). Pisao je poeziju, prozu, eseje i rasprave s temama iz aktualnoga vjerskoga, socijalnoga i kulturnoga života u Hrvatskoj. Glavna djela: *Novo i staro* (1973.), *Reći ime* (1990.), *Odsjaji kršćanske kulture* (1992.). Usp. <https://hbl.lzmk.hr/clanak/grgec-radovan> (5. 7. 2024.).

⁷³ Pismo Smiljane Rendić Iliji Martinoviću, 10. kolovoza 1982., 8.

⁷⁴ S. RENDIĆ, *Mon Église* (o koncilu) ..., 767.

⁷⁵ »Negdašnji Sveti Oficij, koji je bio *supremum tribunal fidei et haereticae pravitatis*, postao je već za pontifikata Pavla VI., i ostaje i pod sadašnjim pontifikatom, formalno tako različitim od pontifikata Pavla VI., samo jednim dikasterijem koji svako toliko pozove na 'bratski razgovor' kakva previše bučnog dekompozitora katolicizma, pa taj dekompozitor i nakon 'bratskog razgovora' ostaje pri svojim mnijenjima i nastavlja ih širiti, dok rečeni 'bratski dikasterij' s vremena na vrijeme izdaje kakvu preobzirno sročenu deklaraciju koju uglavnom nitko ne čita. A ljudi kojima je doista stalo do čistoće kato-

da propovijedaju pravu vjeru, pravi moral i pravu crkvenu disciplinu, nego su konkretno i izričito osuđivali zablude na oba ta tri područja, i donosili posve konkretne mjere za otklon tih zabluda. A ovako zablude samo traju, manje glasne, ali ne manje zle. Zato je meni bilo tužno prevoditi ovo papinsko pismo, koje će (kao i prethodna) učenici pokoncilskih katedratika otresti preko ramena.«⁷⁶

Rendić pojašnjava u pismu L. Depolu kako ju je riječko-senjski nadbiskup mons. Josip Pavlišić zamolio da hitno prevede s francuskoga jezika tekst koji je nadbiskup dobio od Svete stolice, a riječ je o Papinu pismu svećenicima o sv. Župniku Arškom za Veliki četvrtak. Osvrćući se na spomenuto Papino pismo, Rendić smatra da bi Papa trebao temeljitije progovoriti o postkoncilskoj odbojnosti od ispovijedi (možda čak u jednoj enciklici), a ne tek to obzirno spomenuti u navedenom pismu. Rendić tvrdi da se vjernicima ne da ići na ispovijed, a da su za to dijelom odgovorni i perjanici »koncilske obnove« koji su, kako kaže Rendić, »naprosto razorili specifičnu auri-kularnu ispovijed, i sad se beru plodovi toga mahnitog razaranja«⁷⁷.

Analizirajući neka mjesta u pismima, može se zaključiti da Rendić žali za vremenom kada je Crkva (crkvena hijerarhija) dijelila anateme, odnosno javno osuđivala i izopćavala svoje članove ako – po njezinu sudu – nisu naučavali crkveni nauk.⁷⁸ Međutim na brojnim mjestima, doduše, u objavljenim tekstovima više nego u pismima Rendić govori protiv anatema,⁷⁹ svjesna da je to kruta metoda »iz vremena kad se Crkvu shvaćalo kao opsjednutu tvrđavu-piramidu«⁸⁰.

S. Rendić nadalje smatra da je papa Ivan Pavao II., iako se formalno poziva na Koncil, nastojao graditi Crkvu kao da Koncila nije bilo. Drži da time dobro čini jer Papa »koji bi zanemarivao autentični *sensus fidelium* ne bi bio razborit Papa. Ivan Pavao II. revalorizira (i previše) marijansku pobožnost, koju je II. Vaticanum blago zasjenio; uporno govori o Križu, koji je II. Vaticanum gotovo posve zastro slavom Uskrsnuća; vraća ekleziologiju piramide, koju je II. Vaticanum pokušao pretvoriti u ekleziologiju koncentričnih krugova; insistira na razornosti totalitarnih ateizama na vlasti, o kojima II. Vaticanum zapravo nije ni govorio; razvija teologiju nacije, o kojoj II. Vaticanum nije ni pisnuo.«⁸¹ S. Rendić navedene riječi piše u pismu R. Grgecu 1987. godine. Iz njih se

ličke vjere i do poštivanja tisućljetne katoličke Tradicije – boje se, većinom, glasno i jasno govoriti, da ih ne bi proglasili 'protukoncilskima'.« S. RENDIĆ, Mon Église (o koncilu)..., 767–768.; Pismo Smiljane Rendić Radovanu Grgecu, 30. siječnja 1987., 4.

⁷⁶ Pismo Smiljane Rendić Luki Depolu, 23. ožujka 1986., 1.

⁷⁷ Isto.

⁷⁸ Primjerice Rendić u pismu Ž. Kustiću piše da se Sveta stolica boji ne samo udarati anateme gdje bi trebalo nego i podsjećati na već definirane osude (od docetizma, nikolaizma, arijanizma, marcionizma, sabelijanizma do monofizitizma...). Podsjetila je na to što se događalo kad je Sveta stolica htjela uzeti neke konkretne kanonske inicijative radi utvrđenja postoji li precizna heterodoksija u slučajevima: Schillebeeckx, Küng i Ilić. Buknula je po cijelom svjetskom tisku unaprijed osuda Svetoga oficija. Pisalo se o nazadnosti Svete inkvizicije. Usp. Pismo Smiljane Rendić Živku Kustiću, 22. prosinca 1972., 6.

⁷⁹ Usp. Berith (S. RENDIĆ), Mjesto lomljenja štapova, u: *Služba Božja* 8(1968.)4, 241–247., ovdje 244.; usp. V. MARINI (S. RENDIĆ), Integritizam i progresizam, u: *Crkva u svijetu* 1(1966.)2, 7–10., ovdje 8.

⁸⁰ S. RENDIĆ, Glas Koncila – promicatelj krugova Pavla VI., u: *Glas Koncila* 32(1993.)32, 6.

⁸¹ S. RENDIĆ, Mon Église (o koncilu)..., 770.

može zaključiti kako je Rendić smatrala da se Papa u svojim govorima oslanjao na autentični *sensus fidelium* koji nije bio u skladu s onim o čemu govore koncilski dokumenti. Tu se teško možemo složiti sa S. Rendić. Pontifikat Ivana Pavla II. bez sumnje znači novu fazu u postkoncilskom razdoblju Katoličke Crkve, ali Papa se od samoga početka, kako je istaknuo i kardinal Walter Kasper, nedvosmisleno i jasno stavio na stranu Koncila da bi tako Crkvu predvodio prema budućnosti.⁸²

Dok se iz prethodno navedenih riječi čini da je Smiljani Rendić drago da Papa razvija teologiju nacije, na drugim se mjestima na to kritički osvrće pišući da je od svoje domovine Poljske napravio teološku kategoriju, a od nacionalnosti metafizičku kategoriju.⁸³ Tumači da Papa kao privatna osoba može ljubiti svoju domovinu više nego domovine drugih, ali kao Papi moraju mu biti jednakovrijedni Italija i Filipini, Poljska i druge zemlje.⁸⁴ Drži da bi se trebalo više pozornosti posvetiti zemljama poput Salvadora, Gvatemale gdje su u to vrijeme bili deseci leševa na ulicama svaki dan.⁸⁵ Rendić se pita što će biti »sutra« kada papa postane čovjek iz nekoga naroda koji je drugim narodima, stjecajem povijesnih okolnosti, manje simpatičan – kao što su primjerice Hrvatima Mađari. Ili ako papa bude crnac iz Afrike?⁸⁶ U tom vidu kritizira učestale posjete pape Ivana Pavla II. domovini Poljskoj, također što je postavio poljske redovnice u domaćinstvo Njegove Svetosti i sl.⁸⁷ Papina veća osjetljivost, odnosno onodobna privrženost domovini Poljskoj može se promatrati kroz prizmu roditelja koji s većom pozornošću skrbi za svoje bolesno dijete, dijete koje pati.

U svojim pismima kritički se osvrnula na Papino imenovanje sv. Ćirila i Metoda suzaštitnicima Europe. Smatrala je da bi bilo bolje da je imenovao Vojtjeha Adalberta, koji stoji u kršćanskim korijenima i češke i poljske nacije.⁸⁸ Držala je njihovo

⁸² »Braneci ljudska prava svuda po svijetu, on je povrh toga dao nove impulse i postavio nova mjerila. Unutar Crkve Papa se zauzima za produbljenje i produhovljenje. U tom smislu ovaj pontifikat je bez sumnje zaokupljen unutarnjom stabilizacijom i katoličkim profilom. To je kod nekih izazvalo sumnju da Papa radi na restauraciji. Nespretnosti i jednostranosti Rimske kurije izazvale su osim toga nepovjerenje, nelagodu i razdražljivosti.« W. KASPER, Trajno značenje Drugoga vatikanskog sabora za Crkvu, u: *Crkva u svijetu* 31(1996.)1, 6–20., ovdje 8. Kasper u nastavku podsjeća da se činilo kad je papa Ivan Pavao II. 25. siječnja 1985. posve neočekivano i iznenada u Sv. Pavlu izvan Zidina najavio sazivanje izvanredne Biskupske sinode »da je klima za to nepovoljnija negoli ikada prije. Mnogi su sasvim ozbiljno povjerovali da će sinoda postati sredstvom nepovratne restauracije. Ipak, dogodilo se drukčije. Priznajući iskreno sve probleme, manjkavosti pa i pogreške prevladala je pozitivna ocjena učinaka Drugoga vatikanskog sabora. Poruka Sinode nije bila restauracija, nego prihvati i ostvarivanje Koncila.« Vidi više o tome: Najavljen izvanredni sastanak biskupa iz sveg svijeta, u: *Glas Koncila* 24(1985.)5, 1., 3.; Porasla je svijest da je Duh govorio Crkvi po Koncilu, u: *Glas Koncila* 24(1985.)48, 1., 3.; Dnevnik Sinode, u: *Glas Koncila* 24(1985.)49, 3., 5–6.

⁸³ Usp. Pismo Smiljane Rendić Iliji Martinoviću, 8. svibnja 1982., 3.

⁸⁴ S. RENDIĆ, Iz pisama Radovanu Grgecu (od 5. veljače do 5. rujna 1987.), u: *Marulić* 38(2005.)3, 454–495., ovdje 457.

⁸⁵ Usp. Pismo Smiljane Rendić Iliji Martinoviću, 30. lipnja 1982., 8.

⁸⁶ Usp. S. RENDIĆ, Mon Église (o koncilu)..., 775.; usp. Pismo Smiljane Rendić Radovanu Grgecu, 30. siječnja 1987., 12.

⁸⁷ Usp. Pismo Smiljane Rendić Iliji Martinoviću, 30. lipnja 1982., 2.; usp. Pismo Smiljane Rendić Radovanu Grgecu, 30. siječnja 1987., 13–14.; usp. S. RENDIĆ, Mon Église (o koncilu)..., 776–777.

⁸⁸ Usp. Pismo Smiljane Rendić Živku Kustiću 18. ožujka 1982., 7.

imenovanje utopijom jer ima za cilj moralno jedinstvo Europe na cijelom njezinu geografskom prostoru, a da se ta ideja pokazala utopijom već kod pape Ivana VIII.⁸⁹ Rendić nije bila u pravu o tom pitanju. Papa Ivan Pavao II. htio je da uz sv. Benedikta – kojega je papa Pavao VI. proglasio zaštitnikom Europe, a misli se uglavnom zapadne Europe – i istočni dio dobije zaštitnika te se tako, unatoč blokovskim podjelama, Europa doživi kao jedna. Sv. Adalbert uistinu je apostol Poljske i manje Češke, ali su braća Ćiril i Metod apostoli Bugarske, Moravske, Češke, dijelom i Hrvatske, pa se i zovu apostolima slavenskih naroda, a time su postali i zaštitnici Europe. Također vidimo da nije utopija ujedinjenje zemalja izvan zapadnoga bloka jer svjedoci smo postojanja Europske unije, koje je i Hrvatska članica.⁹⁰ Vjerojatno je S. Rendić smetalo što papa nije Talijan i što u njemu povremeno nije vidjela modernoga papu, intelektualnoga i govorničkoga formata, ni figure na političkoj sceni kao što su to bili Lav XIII., Benedikt XV., Pijo XI. ili Pijo XII.

Zaključak

Pontifikat pape Ivana Pavla II. Smiljana Rendić pratila je s velikim zanimanjem i pozornošću, autentično prenoseći njegove poruke od njegova izbora za papu do njezine smrti. Nažalost, nije doživjela Papine pohode Hrvatskoj. Vidjeli smo koje je Papine poruke proročanski donijela u svojim tekstovima. Njezino se izvješćivanje u *Glasu Koncila* o Papinim kronikama, putovanjima, apelima i susretima pokazuje važnim ne samo za Katoličku Crkvu nego i za oblikovanje budućnosti Europe nakon sloma komunističkih režima, ali i oblikovanje budućnosti zemalja drugih kontinenta. Rendić je pokazala iznimnu osjetljivost za novost koja dolazi nenasilnim putem jer je i sama više puta bila žrtva komunističkih progona. Kad je kritizirala unutarcrkvena događanja, pa i samoga Papu, to je činila iz stava ljubavi prema Crkvi. Smatrala je da šutnja o događanjima u Crkvi, pa i kad je riječ o neugodnim događanjima, Crkvi ne donosi dobra, ne rješava problem. Pisala je da naše »domaće nevolje i brige« ne će pod staklenim zvonom postati manje, nego otrovnije, jer je u zagušljivosti uvijek sve otrovnije nego u strujanju zraka. Nikada se nije pretvarala, ni u onome što je

⁸⁹ Apostolsko pismo Ivana Pavla II.: Sveti Ćiril i Metod suzaštitnici Europe, u: *Glas Koncila* 20(1981.)2, 3. Iako je tekst nepotpisan, znamo iz njezine korespondencije da ga je ona napisala. Rendić u tekstu nadalje piše: »Dakle, ja mislim da su kao patroni zaista živi i životvorni samo oni sveci koji su znali ugraditi Evanđelje u žive, životvorne nacije, nacije koje traju. I čudim se kako takva elementarna očitost nije pala na pamet jednom Papi Poljaku. Kako mu nije palo na pamet da je Veliku Moravsku zauvijek zbrisao Arpad sa svojim Mađarima, a mogao ju je zbrisati jer po onakvoj evangelizaciji izvan kulture Zapada nije mogla živjeti, nije imala snage živjeti. Kultura je dublja od religije, religija raste na kulturi, a ne obratno. Kako to da je jedan Papa Poljak to previdio 31. XII. 1980.« Pismo Smiljane Rendić Živku Kustiću 18. ožujka 1982., 8. U svom odgovoru na pismo Kustić govori da je divno što naš narod nije tako kršten i što ne poznaje kralja krstitelja te je potaknuo Rendić da radije više zavoli svoj narod s njegovim osebnim i izvornim kršćanstvom. Usp. Pismo Živka Kustića Smiljani Rendić, 23. ožujka 1982., 1–2.

⁹⁰ Rendić je kritizirala naziv »slavenski Papa« jer je smatrala da je Poljacima bio odbojan svaki panslavizam i da nikada u njih nije bilo nikakva ilirizma ni kolarovštine ni šefarikovštine. Usp. Pismo Smiljane Rendić Iliji Martinoviću, 8. svibnja 1982., 13.

bilo pisano za objavu, ali tu nije uvijek išla do kraja. Bila je intelektualka u pravom smislu riječi, otvorena za nove argumente. No uvijek se vraćala na čvrsto staro tlo: na Crkvu koja je sigurna, dogmu koja je neupitna, vječna, gdje nema sumnje ni kolebanja. Rendić ističe da je Crkva tijekom dvaju tisućljeća svoga života vidjela pape vrijedne i nevrijedne, svete i grješne, genijalne i prosječna uma, povijesno važne i povijesno nevažne, sjajne i tamne – ali nikad ni jednoga jedinoga papu lakovjerna. »Jer pape, kakvi god osobno bili, uvijek su, u najvišem stupnju, znali da se Bogu duguje razumno štovanje.«⁹¹ U tom kontekstu gledamo i na sve ono što je napisala o pontifikatu pape Ivana Pavla II. Ako ga je kritizirala, to je činila u osobnim pismima, nikada u tekstovima za objavu, i to zato što je smatrala da je trebao zauzeti oštriji stav prema onima koji, po njezinu sudu, nisu naučavali jasan katolički nauk. Svoju središnju misao o Papi iznijela je godinu prije nego je preminula, dakle 1993. godine, napisavši da je papa Ivan Pavao II. donio silnu, sunčanu energiju vjere, molitve, misli i truda s kojom je uzdigao glavu Crkvi, pokrenuo nadu u svojoj domovini Poljskoj i u cijeloj komunističkoj pustinji istočne i srednje Europe, pridonio padu Berlinskoga zida, Zida sramote, te je svojim slavnim usklikom »Ne bojte se!« probudio i ohrabrio okovanu i skamenjenu povijest.

⁹¹ S. RENDIĆ, Pape svakakvi – nikad lakovjerni, u: *Glas Koncila* 32(1993.)26, 13.